

УДК 101 (075, 8)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.11>

О. А. Моргун

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7916-7265>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти

Криворізького національного університету

НООСФЕРНО-ГНОСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В МЕТОДОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ НООНАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Потреба в подальшому прогресивному розвитку науки і суспільства, посилення світоглядно-гуманітарних початків і духовно-творчих цінностей в зростанні людської культури та «перспектив людини» надає пріоритетного значення розробці відповідних науково-дослідних програм інноваційного спрямування.

Проблема створення інноваційних програм для здійснення перспективних наукових досліджень набуває *особливої актуальності* перш за все в світоглядно-методологічному і пізнавальному сенсі, коли вкрай необхідними стають нові і позитивні ідеали майбутнього, його осмислення як з позицій суспільного блага, протидії мілітаристським тенденціям і відкритій агресії, так і створення нових цінностей, стимулів і цілей особистої творчої життєдіяльності. Насамперед, в креативній самореалізації, розвитку власних здібностей і талантів, унікальних людських якостей. З високим рівнем інноваційності, ноосферної ментальності і світорозуміння, що орієнтовані на вміння розробляти і здійснювати суспільні і власні інноваційні програми креативного розвитку.

В *авторській концепції* необхідні і сприятливий базис для якого утворює ноосферне світорозуміння і ноо-мислення, ноосферно-пізнавальні засади інноваційного розвитку науки і суспільства, створення ноосферно світорозумової парадигми в процесі людського соціуму на основі інноваційно-випереджаючих наукових досліджень.

Проблема набуває **теоретичної і практичної актуальності**, як в аспекті гуманітаризації сучасної науки та подолання в ній технократичних тенденцій в «технологізації» наукового знання, так і розвитку ноо-наукової культури в програмах інноваційних досліджень в системі світоглядно-орієнтованих методологій. Тому **головною метою** даної статті є створення ноосферно-пізнавальних, ноо-гносеологічних та системно-методологічних засад, що можуть стати базисною основою для розробки інноваційних науково-дослідних програм, які формуються за відповідною ноомонологією методологічно-результивних систем інноваційного спрямування законопокладеного ноосферно-світорозумового розвитку, ноосферно-креативної дії і реалізації.

Головний базис – науково-стверджена можливість та необхідність розробки інноваційних програм з таким ноосферно-креативним механізмом, що дозволяє здійснювати пізнавально-дослідний процес на регуляторах ноосферної методологічної системи, яка функціонує в гносеосфері інноваційного зросту знань та їх ноонаукового форсайта на основі ноосферного світорозумового розвитку суб'єктів пізнання. З оволодінням здібності до створення ноознання і його перетворення на ноо-інновації.

До **основних методів** відносяться, як загально-філософські методи наукового пізнання, так і ноосферно-гносеологічна методологія, на засадах якої досліджуються процеси ноо-мислення і постнаукового пізнання, його ноомонологія і логосфера, науково-пізнавальні рівні, методи і форми, в їх системно-методологічному представленні. Це також гносеометричні методи дослідження, насамперед, інфосфери, креато, наукової реальності і ноосферно-пізнавальних процесів в їх інноваційно-випереджальному розвитку, випереджально-аферентивні методи отримання нових знань, їх інноваційного форсайта, когнітивного розпізнавання гносеометрики і ноомонології, епістемологічного конструктивізму. В цьому аспекті застосовувалися інформаційно-семантичні методи, регулятивно-ноомонологічна методологія, методи інформаційно-технологічного ІТ-програмування, ноосферно-номонологічного розпізнавання знань та репрезентативні методи їх представлення в якості ноо-знань, ноо-інновацій, надання їх праксеологічних знань в інноваційних НДП, тематично-комплексних розробках і ноо-технологіях, методи ноосферно-технологічного НТ-програмування, ноосферно-інноваційного форсайта знання і ноо-пізнання, транспортивної реконструкції і ноосферно-креативного синтезу в проектах і ноо-програмах.

Аналіз основних джерел і публікацій. Одним з перших в постнекласичній філософії і науці, хто поставив питання та визначив проблеми проведення інноваційних наукових досліджень, надання їм номонологічно-керуемого характеру та створення відповідної регулятивної методології дослідних програм “методологій дослідних

програм” був І. Лакатос. Він вважав, що важливу і вирішальну перевагу, подібна “програмована методологія” має в тому, що дозволяє здійснювати безперервний пізнавально-дослідницький процес, продукувати “безперервне знання” в процесі його поступового зростання “без розривів” і дискретності. Це набувало початкового значення в тому, що тоді знання не втрачалось, а пізнання приймало ноомологічно-законопокладений характер і забезпечувало постійний безперервний зріст, розвиток та прогрес науки та суспільства, самої людини та людської культури. Гносеометрично законопокладений характер наукове пізнання приймає, в разі введення в методологію дослідної програми відповідних “номосів як таких фундаментальних одиниць” програмованої методології, що скеровують процес наукового дослідження на всіх етапах його здійснення. Це не загальні “логоси”, що визначають буттєвісні світові шляхи розвитку як визначальні умови та принципи, а як такі регулятори, що діють в межах дослідної програми, стають “регулюючими номосами”, “нормативними методологічними правилами”, які забезпечують необхідну “структурну безперервність” і системну нерозривність процесів наукового дослідження. [1, с. 148]. В авторській концепції це може бути відповідна “методологічна система” в її певній і чіткій структурі представленості, в нашому випадку, – за номологією ноосферного пізнання. Номологічні зв’язки утворюються у певній структурно-методологічній послідовності, системного і поступового зросту знань, безперервності пізнавального процесу, а у І. Лакатоса – і через відношення суперництва та “змагальності” дослідних програм за критеріями їх досконалості, результативності і корисності для прогресивно-інноваційного розвитку науки і суспільства [1, с. 148]. На відміну від І. Лакатоса, відомі філософи з проблем постнекласичної науки К. Оппер і Т. Кун, навпаки, до “раціональних основоположень” науки відносили “розривність” в знанні і пізнанні, їх дискретність та відсутність відповідної детермінації в наслідуванні, не стояли на позиції сучасної еволюційної і “конструктивної епістемології”. У К. Оппера “розривність знань” в пізнавальному процесі виникає в разі введеного ним “принципа демаркації”, спростування знань із-за їх гіпотетичності-недоказовості, що відноситься до всіякого знання, яке не може бути істиною “наукового факта”. У нього “нормативні методологічні правила” (що вводив І. Лакатос) у якості номологічної основи дослідних програм. Треба розглядати не більше як деяку “конвенцію” філософії і науки, що обумовлена висхідною “конвенційністю філософії”, “гіпостазованістю” її методології побудованою на методологічних правилах, як на конвенціях. Тому й треба проводити чітко розподільчу “лінію

демографії” і між “гіпостазовими методологічними правилами” (що притаманні філософії з її світоглядними поглядами, гуманізованим знанням і пізнанням “від людини”) та “нестикуючою” цими правилами строго науковим та об’єктивно побудованим науковим методом [2, с. 30, 46, 52]. У Т. Куна подібною “лінією розрива” виступає “парадигмальність знання”, що виникає при переході від однієї системи пізнання, типу мислення і “наукової раціональності” до іншої. Це потребує постійної “зміни наукових парадигм”, повної заміни одних теорій на нові теорії, що мають інноваційну перспективу, більшу корисність для суспільства, а тому і науковий пріоритет тет. Однак І. Лакатос також допускав “критичний діалог” в науковому пізнанні, відносно традиційного і новітнього знання, але тільки в межах структури дослідних програм, в балансі їх “прогресивності” і “регресивності” та при наявності подібних в оцінках “діалектики позитивної і негативності евристики” [1, с. 73, 74, 85]. Подібні евристичні біполярності і може продукуватися інноваційне знання у відповідних дослідних програмах, що таким чином стають інноваційними науково-дослідними програмами (ІНДП). В таких ІНДП суттєво підвищуються роль суб’єктів пізнання, світоглядно-орієнтованість їх мислення, інноваційно-ментально рефлексивність методології наукового дослідження, де пріоритетне значення набуває їх світорозумово-ментальна рефлексія на майбутнє знання. П. Феєрбенд вважав, що “тільки знання впорядковує події”, бо самі “події і результати, що утворюють науку, не володіють якоюсь загальною структурою” і “немає елементів, котрі б зустрічалися в кожному науковому дослідженні та були б відсутні в інших областях” [4, с. 145, 369]. Тому і потрібно створення таких наукових програм інноваційних досліджень, в яких долається “конфлікт” між новими науковими фактами і методологічними підходами, бо “що береться в одному вимірі виступає дезорганізацією в другому вимірі”. Єдність наукових фактів і методології в їх інноваційній репрезентації досягається в особливій ментально-світорозумовій рефлексії майбутнього знання на “постдисциплінарному рівні”, де воно продукується як інноваційне знання (Ю. В. Курносов). Для цього і треба створити відповідно “інтегративну методологію” інноваційного пізнання в “єдності всіх проявів реального об’єкта” і суб’єкта “аналітичної діяльності” відносно об’єкта, що досліджується [5, с. 167]. В нашій концепції – це рефлексивно-світорозумова методологія ноосферного пізнання, яка представлена у відповідній методологічній системі ноо-пізнання і безперервного зросту ноо-наукових знань [6, с. 27]. Саме в цьому “ноосферному тренді” здійснюється перші розробки “методології ноосферного розвитку” людини і суспільства “в

ноосферному вимірі” та представленому у цьому вимірі розвиток економіки, політики, права, культури, та всієї сучасної цивілізації, включаючи “ноосферну футурологію” у вигляді “енциклопедії ноосферних знань” (В. В. Василенко, С. І. Григор’єва та інші) [7, с. 171, 267, 336].

За сучасними розробками інноваційних науково-дослідних програм (ІНДП) “ноосферний розвиток” здійснюється на ноо-методологічній основі випереджаючо-аферентивної “методологічної рефлексії та інноваційне знання” як ноо-знання. Реалізація подібних ІНДП регулюється відповідними “методологічними номосами (лого-номосами)” проведення наукового дослідження, розробленого “номонологічною методологією” продукування інноваційних знань в якості ноосферно-наукових інновацій представлених в їх структурно-логічному співвідношенні, рівневі релевантності, системно-структурному зв’язку всіх елементів та розділів ІНДП через їх “функціональні номоси” [8, с. 438, 480, 494]. ІНДП набувають “здібності до саморганізації” в режимі “властивості системи оптимізувати, нарощувати і множити підсистеми і процеси”, виступати в якості організуючої і саморегулюючої “синергетичної методології (першої розробленої Г. Хакеном, А. І. Пригожим)”, рефлексивно-аналітичної методології, що задає “засобу мислєдїяльності на ментальних регуляторах методів, засобів і форм наукового мислення і пізнання, яке в світорозумовому вимірі стає інтегративною методологією” [5, с. 196], але такою, що вже має власну системно-номонологічну організацію, гносеометрику і на основі якої можна розробляти інноваційні ІНДП на рівні ноосферного пізнання і розвитку ноо-знань в їх інноваційній репрезентації. В номонології ноосферно-методологічної системи це потребує розробки відповідних ноосферно-гносеологічних засад ІНДП та відповідної системно-структурної і тематично-визначеної гносеометрики, створення і реалізації інноваційних програм наукових досліджень, що закладаються в основу ноосферних проектів і ноо-технологій.

Виклад основного матеріалу. До ноосферно-методологічних засад розробки інноваційно-дослідних програм перш за все, відносяться основоположення ноо-науки, що базується на ноосферному світорозумінні, мисленні і пізнанні. Вони формуються в складному ноо-ментальному процесі переходу від почуттєвого світогляду і пізнання, надалі піднімаючись на ступінь логічного пізнання, логічної і творчої інтелектуальної інтуїції, а в разі подальших високорівневих “абстрактних переходів” в ментальних процесах багатомірного мислення – на ступені інформаційного, трансцендентного і духовного пізнання. Їх головна пізнавальна особливість (“ментальна якість”) полягає в тому, що на всіх вищих рівнях абстрагованого мислення

почуттєво-світоглядного характеру відношення до дійсності змінюється на ноосферно-світорозумовий і суб’єкт пізнання мислить інші виміри буттерреальності, які безпосередньо-сенсорно не сприймаються (бо не є “даними в антропопочуттях”), а тільки ноосферно-ментально усвідомлюються як суще за межами людського антропобуття. Але це є досяжним для суб’єкта пізнання, в ноо-пізнанні – через менталосферу дослідника як ноо-суб’єкта, в науці – в ноосфері наукової реальності, одна з складових якої і утворює гносеосферу ментально-пізнавальних процесів, в якій і генерується інноваційне знання. У своєму науково-ствердженномці вигляді воно у своїй інтегрованій сукупності формує епістесферу наукової реальності, в якій здійснюється безперервний зріст наукових знань з його перетворенням на ноо-знання, а наукової реальності – на “ноосферу науки” і ноо-наукову реальність.

За авторською концепцією вона репрезентує себе як дійсна “онтологічна даність”, в якій стає можливим програмований розвиток наукових знань та програмоване ноо-пізнання на основі інноваційних дослідних програм. Інноваційне знання, що отримується в цих програмах в ноо-науковій реальності перетворюється на предметну даність “об’єктивованого знання” без привнесення до нього суб’єктивованого “конвенційного відношення” на узгоджено-договірному за “науковою конвенцією”. Знання стає “загально-рівноцінним” і воно не розділяється на те, що отримано від “спостережуваних об’єктів” у якості “контрєктно-почуттєвих даних”, а “інше – від неспостережуваних об’єктів і реальностей” засобом “абстрактно-логічним ідеалізації” (В. В. Будко). Тобто мають певну “гносеологічну нерівноцінність”, бо отримані в “конвенційній науковій реальності” [9, с. 151, 152]. Щоб знайти вірний “гносеологічний ключ” до них, треба мати системно-об’єктивну обґрунтованість наукового пізнання на “гносеологічну адекватність” способами його перевірки та ідентифікації якості “науково-пізнавальної реальності” [9, с. 152, 153]. В нашій концепції, – гносеосфери наукової реальності, де можливе здійснення адекватного ноо-наукового пізнання. Головний критерій “гносеологічної адекватності” та здійснення “гносеологічної ідентифікації” на спроможність генерувати науково-достовірне інноваційне знання в методологічній системі ноосферного пізнання – це реалізована можливість зі створення інноваційних дослідних програм, яке здійснюється номонологічне регулювання процесами ноопізнання та безперервного зросту наукових знань як ноо-знань та ноосферних інновацій. Розробка подібних ІНДП в гносеосфері наукової реальності і за номонологією ноосферного пізнання повинно відповідати релевантній інноваційно-методоло-

гічній рефлексії, що здійснюються за деякими основними науковими критеріями методологічної інноваційності.

Сумісності філософсько-світоглядного і науково-об'єктивного підходів подібні критерії представлені в наступній послідовності та зв'язку [10, с. 149]. А саме: (1) створення і практичне задіяння “нової стратегії дослідження”; (2) розробка і задіяння “особливих засобів опису і передбачення” майбутніх станів інноваційного розвитку буттереальності та світоглядно-прогностична “побудова сценаріїв в вигойдних лініях розвитку”; (3) розробка нових концепцій та практичне втілення “ідеї реалізації нових принципів історичної реконструкції теоретичного знання” у суспільності природознавчих і гуманітарних наук; (4) побудова нової теорії наукового знання як інноваційних “аксіоматично-дедуктивних систем”, що репрезентується творчим суб'єктом; (5) створення інноваційної методології в реалізації нових теорій (за відповідними науковими програмами). В ноосферному тренді свого використання інноваційно-методологічні критерії входять в ноосферно-гносеологічні засади, створення інноваційних науково-дослідних програм, які, за авторською концепцією, необхідно розробляти в гносеометриці відповідної інноваційно-методологічної системи та такої її єдиної структури, яку можна безпосередньо імплікувати у внутрішню структуру інноваційних дослідних програм у рівнево-релевантному співвідношенні “структура метод системи”, “структура ІНДП” [6, с. 3, 30]. Це здійснюється у відповідних інноваційно-ноосферних підходах в яких загально-пізнавальні, в ноосферно-гносеологічні засади створення інноваційних науково-дослідних програм втілюється в конкретні гносеометричні розробки ІМДП [8, с. 428-429]. А саме: (1) інноваційно-ноосферний підхід (ІНП), який визначає “загальні методологічні новації”, що ставляться за мету при розробці ІНДП у створеній інноваційно-методологічній системі (ІМС); (2) ІНП (ІНС), в якому визначаються завдання з розвитку ноосферного світорозуміння, ноо-наукового мислення, науково-світорозумова гносеосфера суб'єкт-об'єктній єдності буття і мислення в їх єдиному “отногносеологічному таксоні”; (3) Перехід до гносеометрики і логосфери “методологічно-інноваційних форм організації засобів ноо-мислення” та інноваційних методів в “номосах мислєдїяльності і ноо-пізнавальних креативних синтезах”; (4) ІНП (ІМС) з визначення номологічних регуляторів і здійснення ІНДП через “розвиток ментальних здібностей, ноо-пізнання організацію і прирощення (акумуляції) знань”, програмованим управлінням зростом знань в процесі реалізації інноваційної програми; (5) Проведення інноваційної методології в “операційно-аналітично і процедурно-регуля-

тивну методіку” конкретного “складання інноваційних науково-дослідних програм” та задіяння ІНП (ІНС) для виявлення номологічних трендів програмованого розвитку та інноваційних методів з управління реальністю.

В номології інноваційної ноо-методологічної системи (ІНМС), що в авторській розробці 7 основних складових та в поєднанні з інноваційно-ноосферним підходом поетапного складання відповідних інноваційних науково-дослідних програм (ІНДП), можливо у релевантному структурному співвідношенні і послідовності репрезентувати відповідні інноваційно-програмні розділи (ІПР), маючи єдиний функціональний зв'язок, гносеометрику і логосферу регулятивної дії логономосів ІНДП (ІНМС) по кожному розділу інноваційної програми ІПР (ІНДП). Напряму дії регулятивних логономосів (РЛН) визначається основною метою кожного розділу ІПР (ІНДП), а мета – структурою інноваційної ноометодологічної системи (ІНМС), темою і контентом кожного етапу в розробці ІНДП у відповідних ноосферно-інноваційних підходах і ІПП. Інноваційно-програмний розділ ІПР-1 в дії регулятивного логономоса ІПР (РАН)-1 представлений цільовою спрямованістю на розвиток ноосферно-пізнавального святорозуміння в номології інноваційної ноо-методологічної системи ІНМС “гносеосфера і гносеометрика ноо-наукового пізнання” (за його типом, характером, цілями і засобами). Тема ІПР-1: “гносеосфера і гносеометрика ноо-наукового світорозумового розвитку”. Основний контент формується у напрямі розвитку ноо-гносеосферної рефлексивності суб'єкта, а саме – розвитку його ноо-мислення (аперентивність, імагінальність, трансформативність і інші нооси ментальності). Ноо-когнітивність у здібності до створення інтелектуальних активів (ІА) і технологій (ІТ), ноо-креативність у здібності до інформаційного і ноосферно-креативного синтезу тощо. ІПР (РЛМ)-2 у цільовій спрямованості регулятивної дії програмуючого логономоса в ноосферному тренді формування ноо-логосферу інноваційної програми наукового дослідження. В номології інноваційної метод-системи ІНМС – “розвиток ноосферно-номологічного типу наукової раціональності”. Тема ІПР-2: “ноосферна номологія і логосфера організації, побудови і проведення інноваційного дослідження за програмою ІНДБ”. Контент розділу складають відповідні “стандарти раціональності ноо-наукового методологічно-інноваційного пізнання” [11, с. 157]. Серед них стандарти інформаційної інтер-комунікативності синектики і семантичності, аферентивної імагінальності і композиційності, трансформативної реконструкції і креативно-предметної реалізації та інші, що потребують необхідно розробки

в ході проведення досліджень та при виконанні програмуючих операцій.

ІПР (РЛМ)-3. В цьому розділі ІНДП за інноваційно-методологічною системою ноосферного пізнання ІНМС потребується розробка гносеометричної методології інноваційної ментальної рефлексії у відповідних практиологічних методах її здійснення. Звідси мета розділу ІПР-3: розвиток інноваційної ментальної рефлексії та розробка методів ноо-номомислення теоретичні і праксеологічні представленості їх креативної дослідної дії. Тема ІПР-3: “розробка і застосування інноваційних методів ноо-мислення на розвитку ноо-пізнавальних сил в їх креативно-дослідних діях (теоретичних і практичних)”. Контент розділу: в ньому представлені такі методи активно-пізнавальної рефлексії, що здатні виступити в якості методів “пізнавальної дії”, через які можна здійснювати “пізнання через дію” і “дієво-пізнавальну активність”, насамперед, в наукових дослідженнях з одночасною реалізацією отриманих науково-дослідних результатів в “енактивних технологіях” [12, с. 11,34-35]. Подібні інноваційно-дієві методи репрезентуються в активно-пізнавальних фактах ноо-ментальної рефлексії, що стають “ноосферно-креативними силами” науково-дослідною дії: методи функціональної операційності, інструментальної технологічності, професіональної активності, і ідентифікованої автентичності, інформаційно-програмуючі і ноосферно-номонологічні методи дослідного саморегулювання [13, с. 12-13]. Останні методи потребують конкретної розробки в подальших інноваційно-програмуючих розділах.

ІПР (РЛН)-4. Інноваційно-методологічні системи ІНМС цьому розділу відповідає етап створення методологічного механізму номонологічного регулювання науково-дослідними процесами розробки і інноваційної програми ІНДП. Відповідно основна мета розділу – це створення регулятивного механізму задіяння інноваційних методів у напрямі активно-діючої реалізації ІНДП. Звідси тема ІПР-4: “розробка і реалізація ІНДП на регулятивних механізмах операційно-номонологічного управління науково-дослідними процесами”. Контент розділу: представлення регулятивної дії логомоса (РЛМ) в методологічно-нормоціннісній опозиції “традиційність-інноваційність” та номонологічній єдності “ментальна рефлексія(інтенція – фраксіологічне здійснення(екстенція))” на першому етапі дослідження; репрезентація РЛМ в методологічному функціоналі його регулятивної дії при перетворенні номосів ноо-мислення в інноваційні стандарти і методи реалізації ІНДП(на другому етапі дослідження); виявлення базового функціонала ІНДП у відповідному ноо-науковому структурному комплексі (на третьому етапі дослідження); системне представлення регу-

лятивної дії РЛН-4 у здійсненні системного ноосферно-креативного синтезу інноваційних знань на четвертому етапі реалізації ІНДП.

ІПР (ІРЛН). В інноваційно-методологічній системі ІНМС в цьому розділі треба представити програмоване управління зросту знань в процесі проведення наукових досліджень за програмою ІНДП. Тому мета розділу це досягнення “керуваного дослідного трансцендентну” в науковому знанні та отримання інноваційного знання (в якості ноо-знання). Тема ІПР-5: “розробка ноо-технології отримання інноваційних знань(ноо-знань) за програмою ІНДП на основі ноо-ментальної активізації пізнавальних дій, енактивних інтелектуально-дослідних підходів та здійснення “пізнавального форсайту” в координатах інноваційного зросту знань в науково-дослідній реальності ІНДП”. В контенті розділу репрезентуються енактивно дослідні технології в отриманні інноваційних знань, розробляється “гносеометрична система координат” (ГСК) науково-дослідної реальності (ГСК НДР) в створеній системі ГСК НДР здійснюється інтерполяція та екстраполяція інноваційних знань в логомосах їх онто-гносеологічного регулювання і суб’єкт-об’єктного з’єднання в пізнавальному синтезі.

ІПР (РЛМ)-6. На цьому етапі реалізації інноваційної програми дослідження за створеною інноваційною ноо-методологічною системою ІНМС постає завдання з виявлення номонологічних трендів ІНДП, за якими можна здійснити надійний “ноосферний прогноз” інноваційного розвитку знань засобом їх програмованого регулювання. Звідси і відповідна мета розділу – встановлення ноо-номонологічних трендів реалізації ІНДП за відповідними програмовано-регулюючими логомосами розширеного продукування інноваційних знань. Тема розділу: “науковий прогноз дослідних інновацій отриманих в результаті здійснення програмованого пізнавально-аферентивного зросту наукових знань”. Контент розділу визначається, конкретною гносеометрикою тих знань, які прогнозується отримати в ноо-номонологічному тренді розробляємих ноо-технологій за їх типами та призначенням. Воно може приймати самореферентивний характер і ставати “самореферентивним знанням” суб’єкта-іннованта, яке виявляється в “самореферентивних дослідних програмах” та епістемологічно переноситься в процесі креативного “самореферентного дослідження” з “мікрорівня нейронних структур” творчого суб’єкта на макрорівень “природних когнітивних систем” (Е. Езер). І тоді нами приймаємий “реальний навколишній світ вже не контролює нас”, а ми конструємо “його” [14, с. 267, 268-269]. Тоді інноваційні “реальнісні конструктори” предстають в якості людської системи безперервно зростаючого знання, котрому відобра-

жені лише “деякі фрагменти реального світу”, а ця єдина і цілісна “епістегуманітарна система” (Г. Фальмер). Її головна інноваційна якість – це здатність до самоорганізації і саморозвитку знань, до їх управляємої “постеволюції” (15, с. 99, 233-234). В нашій концепції, – це програмоване управління реальністю за системою ноо-методологією інноваційних науково-дослідних програм.

ІПР (РЛН)-7. Дія регулюючого логономоса в інноваційній ноо-методологічній системі ІНМС на цьому етапі дослідження спрямована на розробку і застосування таких інноваційних методів, що змінюють “дослідну реальність” на ноосферно-програмовану наукову реальність за інноваційною програмою ІНДП. За отриманими результатами – це “ближня” (або “віддалена”) “інноваційна реальність” її певних “буттєвісних локаціях” прогнозованого і “здійсненого майбутнього” з новою соціальною організацією науки і суспільства. Подібний тип соціуму часто характеризується як “наукове суспільство”, розвитком якого можна ефективно управляти та спрямовувати у необхідне русло його соціального розвитку. Мета ІНДП на даному етапі здійснення інноваційної програми це практичне застосування цільових інноваційно-дослідних операцій за методологією регульованого ноосферно-креативного синтезу (НКС). Тема ІНДП – створення ноо-проектів в номонології здійснення регульованих НКР на основі розроблених ноосферних технологій та ноо-інновацій з “управління реальністю”. Насамперед, це стосується управління буттєвісним розвитком в його соціо-екологічному і соціо-гуманітарному значеннях: освітній і ноо-наукові центри, ноо-технологічні комплекси, ноо-виробництво знань і технологій, інноваційні ноо-сферополіси та інфраструктурні утворення різного функціонального призначення, але в єдиному тренді і номонології ноосферного розвитку. Контент розділу складає номонологічна експлікація різновидових і одночасно взаємопов’язаних регульованих ноосферно-креативних синтезів (РНКС), що здійснюється за інноваційною програмою ІНДП та на підґрунті інноваційної ноо-методологічної системи ІНМС. А саме: (1) РНКС-1, що має характер інформаційно-технологічного синтезу (ІТС) в різних інфосферних локаціях (інфомережі, наукові та освітні інфополіси), інфомаційно-семантичних семіотично-експертних “розширених” “об’єктосферах” “суб’єктосферах” (штучний інтелект, активнодіючий “розумні об’єкти”), комплексні ІТ-проекти програмованої життєдіяльності, наукових досліджень тощо; (2) РНКС-2, що орієнтований на здійснення гносеокреативного синтезу (ГКС) інноваційно-пізнавальної спрямованості і розвитку енактивно-програмованих технологій (ЕПТ) “на випередження”. Серед них – “гносеосферні” наукові та освітні “реалогносізи” у фор-

мах освітньо-наукової реальності ноо-ментальної інтеркомунікації, синерго-медичні реалогносізи (терміналі) з психофізичного підвищення антропотенціалу соціуму на ноо-синергетичних технологіях, осмоноосферні реалогносізи різної отнологічної вимірності і отнореальнісного зв’язку, антропометричні терміналі програмовано-цільової креативної самореалізації тощо; (3) РНКС – дає можливість здійснення епістесферно-креативного синтезу (ЕКС) для отримання інноваційних знань через епістесферу неонаукової реальності (ЕНР) перш за все координатно-епістеметричних “системах знань”, в їх “тематичних терміналах” та аперентивного зв’язку з “операційними реальностями” (в різних системах інноваційних знань та їх опредмечення в терео-динамічних станах та “паралельних станах епістеральностей”). (4) В РНКС-4 реалізуються управляемі “ноосферні синтези з різними креативними ефектами”, ноо-синергетикою, в варіаціях, в версіях, модусах і морфологіях; це може бути голограмно “наведені” або “доповнені реальності”, буттереальності “розширеної” вітальності і життєпроявлень, реальності “детермінованого сущого” у самих різних вимірах, світопредставленості і номонологією (програмованості тощо); (5) у здійсненні РНКС-5 можливе моделювання періодично-фазових синергопереходів в процесах ноо-сенергетичного синтезу (НСС) з онто-трансцензусом в різні реальності, виміри та інші екзистенціали буття; це можуть бути транс-реальнісні і управляемі транс-топологічні переміщення (в межах або поза меж матеріально-фізичного континууму), а також інші інноваційні онто-гносеологічні репрезентації наукових програм в їх ноосферно-креативному здійсненні за методологією ноо-наукового пізнання.

До **головних результатів** з розроблення ноосферно-гносеологічних засад, інноваційних програм, наукових досліджень можна віднести: (1) створення ноосферно-наукового підходу до розробки інноваційних дослідних програм в системі гносеології ноо-науки і світорозумово-пізнавальної методології, що має номонологічну єдність всіх структурних складових; (2) представлена гносеосфера, логосфера і гносеометрика розробки інноваційних дослідних програм сукупності відповідних науково-пізнавальних дій, що репрезентовані в інноваційних методах створення ІНДП; (3) показана можливість продукування інноваційних знань в процесі здійснення ІНДП та забезпечення їх програмованого зросту на основі ноосферно-пізнавальної номонології; (4) отримання ноо-інновацій у якості ноосферно-технологічних розробок здійснених на основі ноосферно-креативного синтезу наукових знань в методологічній системі ноо-пізнання; (5) представлена поетапна реалізація інноваційних дослідної програми в структурній єдності її основних складових

з методологічною системою, цільовою і тематичною пов'язаності програми і методології за розробляемими розділами і контентом. Обговорення показало необхідність подальшого проведення науково-дослідних розробок у визначеному напрямі з доведенням їх фраксіологічної ефективності та значення та в певних сферах суспільної життєдіяльності, передусім в освіті, в системі підготовки молодих фахівців, оновленні кадрового потенціалу, провадженні інноваційної методології та програм в соціально-економічному розвитку громад і всього суспільства. Основний висновок полягає в тому, що створення, ноосферно-світорозумових засад здійснення наукових досліджень дозволяє надати їм яскраво виражену інноваційного характеру, спланувати їх проведення на основі реалізації відповідних інноваційних програм, забезпечити їх високу надійність та ефективність в системі гносеології науки, досягти безперервного зросту неонаукового знання на основі інноваційної методології ноосферного пізнання. Ноосферно-програмований підхід надає нових імпульсів для прогресивного розвитку науки і суспільства, гуманізує сучасні наукові дослідження і відкриває інноваційно-сприятливі перспективи для творчої життєдіяльності людей. Перш за все наповнює культурно-ціннісним змістом і значенням особисте буття всіх креативних суб'єктів, стимулює продуктивну духовно-творчу самореалізацію в здібностях і талантах, за власною цільовою програмою, що несе благо для суспільства та всіх його громадян.

Література

1. Лакатос И. Методология исследовательских программ. Москва : АСТ, 2003. 380 с.
2. Поппер К. Логика научного исследования. Москва : Республика, 2005. 447 с.
3. Фейербанд П. Прощай разум. Москва : АСТ, Астрель, 2010. 447 с.
4. Курносоев Ю.В. Аналитика как интеллектуальное оружие. Москва : Ритм, 2015. 613 с.
5. Моргун О.А. Філософсько-наукові засади ноосферного пізнання в методологічній системі ноонаукового зросту знань. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 27-32.
6. Человек и общество: ноосферное развитие. Энциклопедия ноосферных знаний /Под ред.В.Н. Василенко, С.И. Григорьева и др. Москва, Белгород : Белгородская обласная типография, 2011. 485с.
7. Капіца В.Ф. Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-практики в проектних ноо-інноваціях. Кн.4. Кривий Ріг: Видавничий центр, 2019. 939 с.
8. Будко В.В. Філософія науки. Харьков: Консум, 2005. 268 с.
9. Філософія науки / за ред. Ю.В. Крыяева, Л.Е. Моторина. Москва : Инфра, 2011. 416 с.
10. Капіца В.Ф. Філософія науки як ноосфера інноваційного мислення і ноо-пізнання. Кн.2, Кривий Ріг : Видавничий центр, 2018. 787 с.

11.Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии. Москва: Центр гуманитарных инициатив, 2014. 352 с.

12.Капіца В.Ф. Ноосферно-ментальні і ноо-практичні сили в номології їх розвитку та гносеометриці онтодіяльній креативній реалізації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 35. С. 9-14.

13.Эзер Э. Эволюционная эпистемология как самореферентная исследовательская программа в естествознании. *Эволюционная эпистемология: антология*. Москва, 2012 с. 259-272.

14.Фальмер Г. По разные стороны мезокосма. *Эволюционная эпистемология: антология*. Москва, 2012. С. 325-336.

Анотація

Моргун О. А. Ноосферно-гносеологічні засади створення інноваційних програм наукових досліджень в методологічній системі ноонаукового пізнання. – Стаття.

Розглядається проблема створення ноосферно-гносеологічних засад з метою розробки інноваційних науково-дослідних програм з номології методологічно-регулятивних систем ноо-пізнання і ноосферного зросту наукових знань. Показується необхідність розвитку ноосферно-пізнавального світорозуміння для вірного представлення гносеосфери наукової реальності, сучасної ноосфери науки в якості ноо-науки, в якій відбувається активні ноо-ментальні і науково-дослідні процеси інноваційного спрямування розкривається сутність інноваційно-ноосферного підходу, в якому можливо визначити номологічні регулятори розробки наукових програм на інноваційній основі та в системі сучасних методів і ноо-методології наукового пізнання з отримання ноо-інноваційної за програмою проведення інноваційних досліджень. Представлена “структурна єдність” інноваційної програми і методологічної системи з її реалізації за відповідними основними етапами проведення наукового дослідження, в єдиній гносеосфері, логосфері і гносеометриці науково-дослідних процесів за їх тематично-науковими розділами та інноваційно-дослідним контентом. Стверджується, що номологічна регулятивність та управляємість науково-дослідними процесами досягається в разі задіяння відповідних гносеометричних методів науково-дослідних стандартів інноваційності, енактивно-пізнавальних технологій “пізнання через дію”, інформаційного і ноосферно-технологічного НТ-програмування та ноосферно-креативного синтезу. Доведена практична значимість інноваційних науково-дослідних програм та можливості їх ефективного використання в багатьох сферах суспільної життєдіяльності, а особливо – науки, освіти, соціо-економічних сферах, в розвитку інноваційного ноосферного виробництва, в соціо-ноосферній самоорганізації і саморегуляції суспільного буття в інноваційній перспективі його духовно-творчого прогресу.

Ключові слова: ноосферне пізнання, інноваційна програма, гносеологія науки, ноонаука, методологічна система, ноосферні інновації, інноваційне дослідження, ноо-знання, ноосферна номологія.

Summary

Morhun O. A. Noosphere-gnoseological principles of creating innovative research programs in the methodological system of nooscientific knowledge. – Article.

The problem of creating noospheric-gnoseological bases in order to develop innovative research programs on the nomonology of methodological-regulatory systems of noo-knowledge and noosphere growth of scientific knowledge is considered. The need to develop a noospheric-cognitive worldview is shown for the correct representation of the epistemosphere of scientific reality, the modern noosphere of science as a noo-science, in which active noo-mental and research processes of innovative direction reveal the essence of the innovative-no-sphere approach, in which it is possible to identify nomonological regulators of development of scientific programs on an innovative basis and in the system of modern methods and noo-methodology of scientific knowledge on the acquisition of noo-innovative in the program of innovative research. Presented “structural unity” of the innovative program and methodological system for its

implementation according to the relevant main stages of scientific research, in a single epistemosphere, logosphere and epistemetrics of research processes according to their thematic-scientific sections and innovation-research content. It is argued that nomonological regulation and management of research processes is achieved in the case of the involvement of appropriate epistemic methods of research standards of innovation, enactive-cognitive technologies “recognition through action”, information and noosphere-technological NT-programming and noosphere-creative synthesis. Proven practical significance of innovative research programs and the possibility of their effective use in many areas of social life, and especially – science, education, socio-economic spheres, in the development of innovative noosphere production, in socio-noospheric self-organization and self-regulation of social existence in the innovative perspective of its spiritual and creative progress.

Key words: noosphere cognition, innovation program, epistemology of science, noonauk, methodological system, noosphere innovations, innovative research, noo-knowledge, nospheric nemonology.